

Noves cites de distribució de mol·luscs continentals per a la província de Tarragona, Catalunya

Miquel Capdevila ^{1,2*}

¹ Associació Catalana de Malacologia (ACM), Museu Blau, Plaça Leonardo da Vinci, 4-5, 08019 Barcelona, Spain;

² Museu de Ciències Naturals de Barcelona, Laboratori de Natura, Passeig Picasso s/n, 08003 Barcelona, Spain.

Rebut el 17 de juny de 2020

Acceptat el 27 de novembre de 2020

Editat per Joaquín López-Soriano

© Associació Catalana de Malacologia (2020)

Amb la publicació del llibre *Caracoles y Babosas de la Península Ibérica y Baleares*, (Cadevall & Orozco, 2016) s'ha pogut observar la manca d'estudis malacològics recents, que facin referència a espècies de la província de Tarragona. L'objectiu del present treball és actualitzar les dades sobre la fauna malacològica de les muntanyes i serralades de Tarragona. En aquesta nota se citen setze espècies, de les quals sis són primeres per a Catalunya, quatre més ho són per la província de Tarragona, i de les sis espècies restants se n'amplia la seva distribució geogràfica.

Sistemàtica

Família MEGALOMASTOMATIDAE Blanfort, 1864

Cochlostoma (Turritus) patulum fontqueri F. Haas, 1924

[Figura 1A]

La majoria de cites que s'han publicat d'aquest tàxon (Talaván Gómez & Talaván Serna, 2012; Alba *et al.*, 2012), corresponen a paratges propers a rius, fonts i estrets, és a dir, són cites de cota relativament baixa. L'objectiu d'aquest escrit és incorporar cites d'alçada, doncs *C. patulum fontqueri* també es troba, (entre pedres i herbes), formant poblacions importants, en la majoria de pics, moles i tossals del Parc Natural del Massís dels Ports.

- Cim del Marturí, 1343 m, Mola del Boix, Massís dels Ports, Tortosa, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31TBF7317), 7/06/2017.
- Coll d'Alfara/Paüls, 820 m, Massís dels Ports, Alfara de Carles, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31BTF7929), 24/04/2017.
- Tossal d'Engrilló, 1040 m, Massís dels Ports, Paüls, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31BTF7835), 16/05/2018.
- Moleta d'Alfara, 749 m, Alfara de Carles, Massís dels Ports, Baix Ebre Tarragona, Catalunya, (31BTF8231), 23/05/2018.
- Moleta de les Canals, 1.064 m, Paüls, Massís dels Ports, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31BTF7732), 15/04/2018.
- Mola Carrascosa, 1023 m, Alfara de Carles, Massís dels Ports, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31BTF7829), 4/04/2018.

Obscurella martorelli martorelli (Bourguignat in Servain, 1880)
[Fig. 1A i 1B]

Citada per Vilella (1967) a la Serra la Llena (Vilanova de Prades), és una població de la que actualment no en queda cap rastre. En el present treball s'ha localitzat una població estable al Massís dels Ports al voltant de la Moleta d'Alfara, on viu simpàtricament amb *Cochlostoma patulum fontqueri*.

- Moleta d'Alfara, 680 m., Alfara de Carles, Massís dels Ports, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31BTF8231), 23/05/2018.

Família LAURIIDAE Steenberg, 1925

Lauria (Lauria) sempronii (Charpentier, 1837)

[Figura 2C]

S'ha observat a diversos indrets de les Muntanyes de Prades des de fa temps, tot i que no havia estat mai citada de les comarques tarragonines. La població corresponent als Avencots del Motllat de la Pona és particularment nombrosa i s'han albirat exemplars vius entre la molsa de les parets i troncs, on comparteix hàbitat amb *Lauria cylindracea* (Da Costa, 1778).

- Avenc de la Fou de Balet, 488 m, La Riba, Alt Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF4574), 25/01/2020.
- Avencs de la Febró, 996 m, La Febró, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF3370), 23/01/1994.
- Avencots del Motllat de la Pona, 981 m, La Febró, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF3370), 29/01/2020.
- Ermita de la Santíssima Trinitat, Espluga de Francolí, Conca de Barberà, Tarragona, Catalunya, (31TCF4281), 27/06/1992, (A. Orozco leg.).

Família VALLONIIDAE Morse, 1864

Gittenbergia sororcula (Benoit, 1859)

[Figura 2A]

A Catalunya es va citar per primera vegada de la Serra del Montsant (Capdevila, 2015). Actualment s'han trobat exemplars, més o menys frescos, entre la vegetació de les parets dels avencs dins dels Avencots del Motllat de la Pona, a la Serra de la Mussara.

- Avencots del Motllat de la Pona, 981m., La Febró, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF3370), 4/02/2020.

*Autor corresponsal.

Adreça electrònica: montsant300s@gmail.com

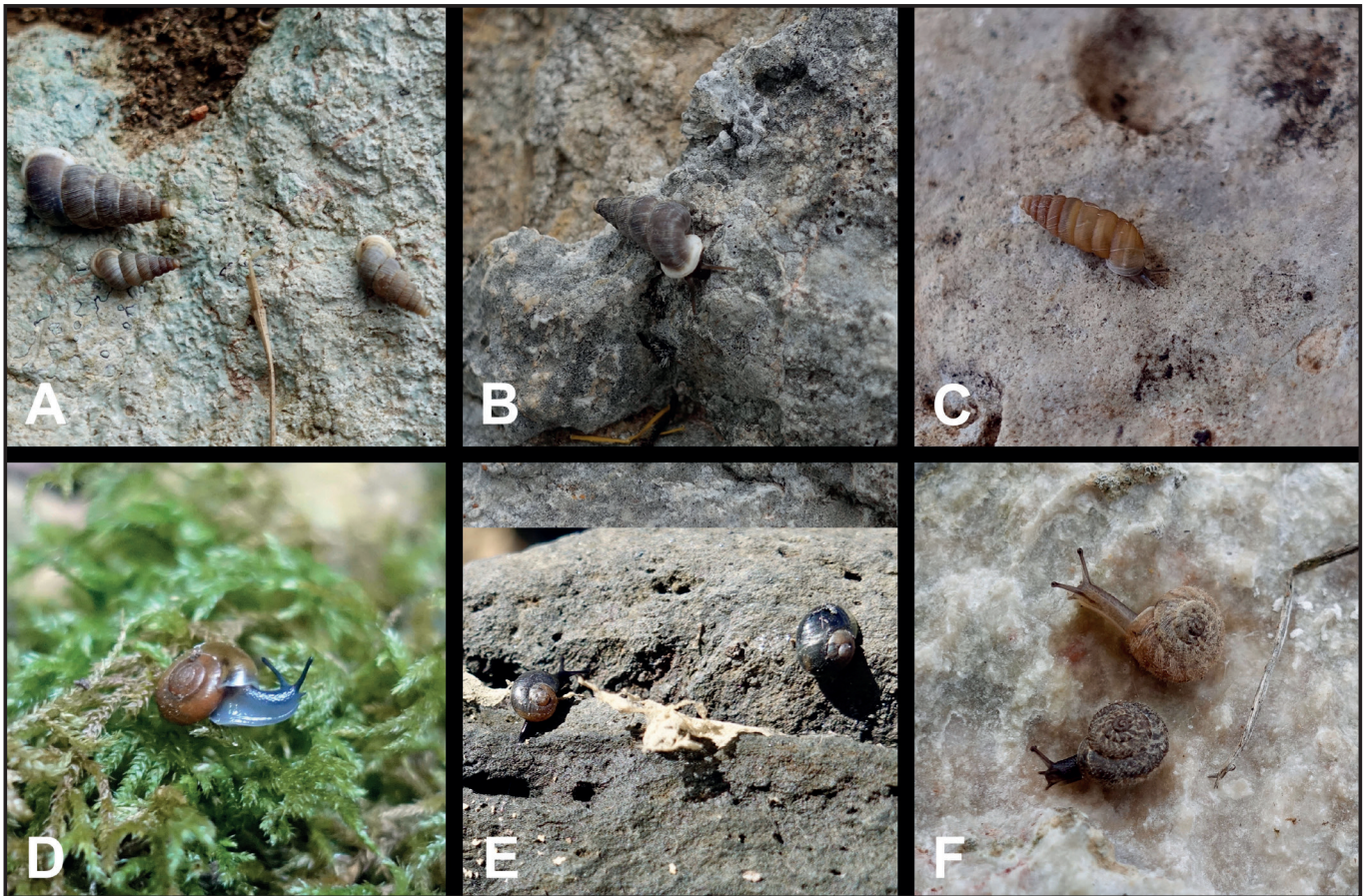

Figura 1. Animals vius de diverses espècies. **A:** Dos exemplars de *Cochlostoma patulum fontqueri* i un d'*Obscurella martorelli martorelli*, convivint a la Moleta d'Alfara; **B:** *Obscurella martorelli martorelli* en el seu hàbitat; **C:** *Graniberia braunii marcusii* a la Moleta de les Canals; **D:** *Aegopinella nitidula* entre molsa, als Avencots; **E:** *Oligolimax annularis* sota pedres, als Ports; **F:** *Xerotricha conspurcata* en guixos, a Cornudella de Montsant.

Família CHONDRINIDAE Steenberg, 1925

Graniberia braunii marcusii Gittenberger & Ripken, 1993
[Figures 1C i 4C]

D'aquesta subespècie, fins ara considerada endèmica del País Valencià, se n'han localitzat poblacions importants a la Serra de Montsià i, especialment, per tot el Parc Natural Els Ports. Si a la Serra de Montsià es troba a cotes relativament baixes (fondalades de barrancs), entre els 300 i 500 metres d'alçada, als Ports es localitzen poblacions nombroses (sota pedres i entre les herbes), a cotes més altes, entre els 700 i 1400 metres, al capdamunt dels pics, moles, puntes i tossals.

- Camí a la Foradada, 450 m, Sant Carles de la Ràpita, Montsià, Tarragona, Catalunya, (31TBF9219), 10/04/2017.
- Barrancs de l'Astor, 385 m, Ulldecona, Montsià, Tarragona, Catalunya, (31TBF9194), 10/05/2017.
- Coll d'Alfara/Pauils, 820 m, Alfara de Carles, Massís dels Ports, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31TBF7929), 4/04/2018.
- Tossal d'Engrilló, 1040 m, Massís dels Ports, Pauils, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31TBF7835), 16/05/2018.
- Moleta d'Alfara, 749 m, Alfara de Carles, Massís dels Ports, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31TBF8231), 23/05/2018.
- Moleta de les Canals, 1.064 m, Pauils, Massís dels Ports, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31TBF7732), 15/04/2018.
- Mola Carrascosa, 1023 m, Alfara de Carles, Massís dels Ports, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31TBF7829), 4/04/2018.
- Tossal del Rei, 1315 m, La Sènia, Massís dels Ports, Montsià, Tarragona, Catalunya, (31TBF6112), 18/09/2019.
- Entre el Toll del Vidre i Mas de Pau, 618 m, Riu Algars, Arnes, Terra Alta, Tarragona, Catalunya, (31TBF6924), 13/04/2006, (Cadevall *leg.*).

Família VERTIGINIDAE Fitzinger, 1833

Columella aspera Waldén, 1966
[Figura 2D]

A l'igual que *Balea heydeni*, Von Maltzan, 1881, és una espècie clarament atlàntica, que s'ha localitzat recentment als Avencots del Motllat de la Pona i a la Font de la Barrinà. A la primera localitat conviu amb *Columella edentula*, (Draparnaud, 1805), clarament mediterrània, *Lauria cylindracea* i *Lauria sempronii*. Bertrand, A. (2000) la cita d'Andorra, però a Catalunya encara no havia estat citada.

- Avencots del Motllat de la Pona, 981 m, La Febró, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF3370), 29/01/2020
- Font de la Barrinà, 550 m, Horta de Sant Joan, Els Ports, Terra Alta, Tarragona, Catalunya, (31TBF7327), 22/06/2019, (A. Orozco *leg.*).

Família CLAUSILIIDAE J.E. Gray, 1855

Balea (Balea) heydeni von Maltzan, 1881
[Figura 4D]

La seva troballa als Avencots del Motllat de la Pona constitueix la primera cita a Catalunya. Fins ara a la península Ibèrica, es coneixia la seva presència a Portugal, Galícia i Astúries (Gittenberger *et al.*, 2006; Martínez-Ortí, 2006; Cadevall & Orozco, 2016). Recentment, Ruiz Cobo & Quiñonero Salgado (2016), indiquen també la seva presència a Cantàbria. Totes, molt lluny de l'actual localització a Tarragona, on s'ha trobat una població nombrosa i estable on s'han recollit exemplars vius pel Projecte Barcoding.

- Avencots del Motllat de la Pona, 981 m, La Febró, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF3370), 29/01/2020.

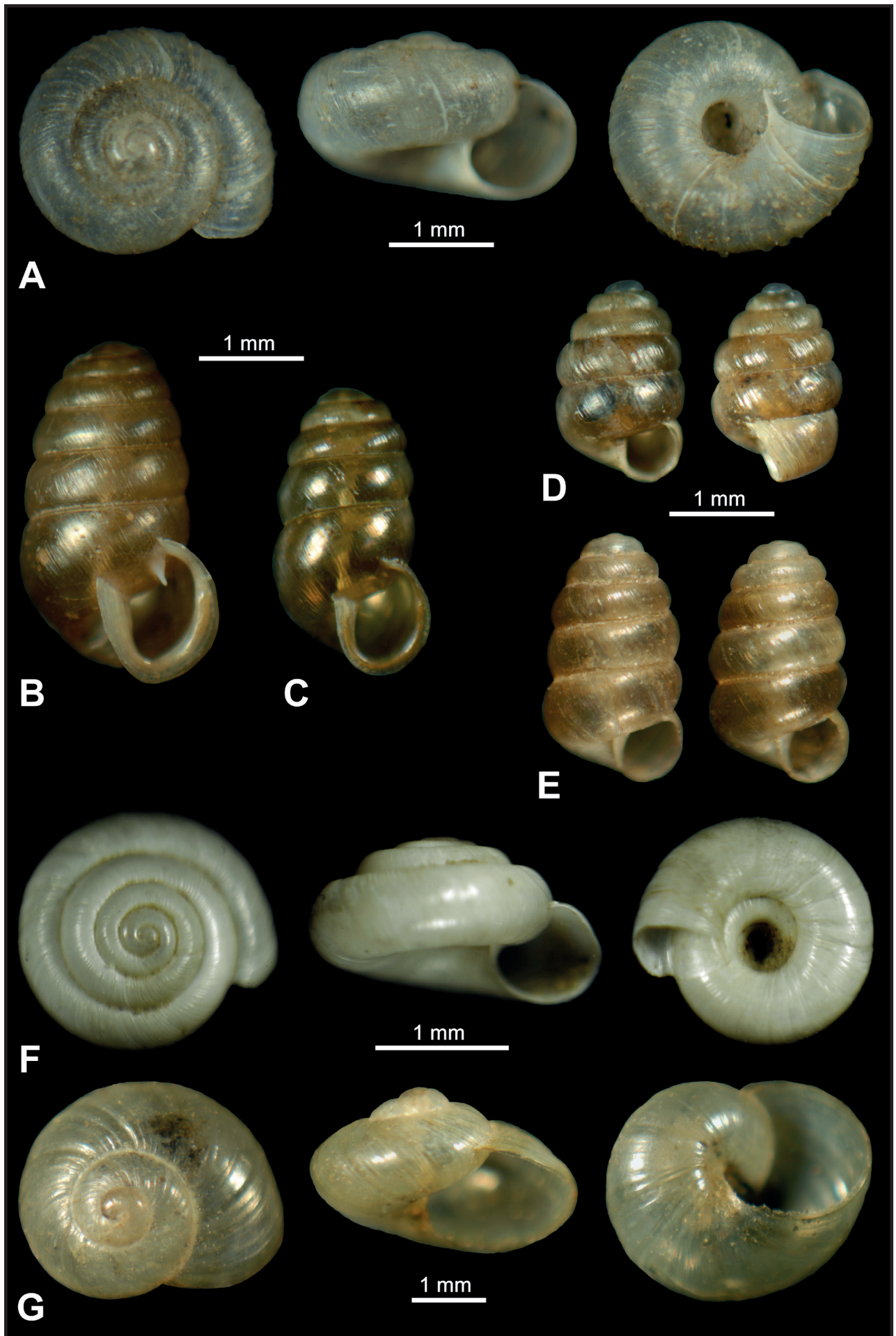

Figura 2. A: *Gittenbergia sororcula*, Avencots; B: *Lauria cylindracea*, Avencots; C: *Lauria sempronii*, Avencots; D: *Columella aspera*, dels Avencots; E: Dos exemplars de *Columella edentula*, també dels Avencots; F: *Hawaiiia minuscula* procedent de sediment de crescuda de Reus; G: *Oligolimax annularis*, dels Ports.

Figura 3. A: *Cecilioides acicula* de Siurana; B-C-D: *Cecilioides acicula* de Reus; E-F: *Cecilioides raphidia* de Reus; G-H-I: *Cecilioides tumulorum* de Reus; J-K-L: *Cecilioides veneta* del Montsant.

Família FERUSSACIIDAE Bourguignat, 1883

A continuació es donen a conèixer les diverses espècies del gènere *Cecilioides* A. Férussac, 1814, que s'han trobat en diversos dipòsits de sediments de crescuda. Per la seva identificació, sempre a nivell conculiòlic, s'han utilitzat les obres de Cadevall & Orozco (2016), Kerney & Cameron (1999) i Bourguignat (1856). Aquest últim per a la correcta identificació de *Cecilioides (Cecilioides) tumulorum* (Bourguignat, 1856).

Cecilioides (Cecilioides) acicula (O.F. Müller, 1774)
[Figures 3A, 3B, 3C i 3D]

Tot i que aquest tàxon és molt comú arreu de Catalunya (Bech, 1990), se citen dues localitats on han sortit exemplars de mides particularment grans, entre 7 i 8 mm d'alçada.

- Pantà de Siurana, 470 m. Cornudella de Montsant, Priorat, Tarragona, Catalunya. Dipòsit de sediment de crescuda (31TCF2569), 25/10/2019.
- Riera de l'Abeurada, 98 m. Reus, Baix Camp, Tarragona, Catalunya. Dipòsit de sediment de crescuda (31TCF4274), 26/10/2019.

Cecilioides (Cecilioides) raphidia (Bourguignat, 1856)
[Figures 3E i 3F]

En els sediments procedents de la crescuda de la riera de l'Abeurada, a l'alçada del camp de futbol del Reddis, terme municipal de Reus, es van trobar una vintena d'exemplars, alguns bastant frescos, d'aquesta espècie. Anys abans ja s'havien recollit una dotzena d'exemplars al mateix lloc després d'un temporal fort de pluges. És la primera cita per a Catalunya.

- Riera de l'Abeurada, 98 m, Reus, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF4274), 26/10/2019.

Cecilioides (Cecilioides) tumulorum (Bourguignat, 1856)
[Figures 3G, 3H i 3I]

Walter-Schultes (2012, p. 109) indica, en el mapa de distribució corresponent, la presència d'aquesta espècie a quasi tota la Península Ibèrica, incloent-hi Catalunya, però sense donar cap referència concreta. Cadevall & Orozco, (2016) només citen aquesta espècie de Mallorca i Menorca, per tant, aquesta és la primera cita confirmada per a Catalunya.

- Riera de l'Abeurada, 98 m, Reus, Baix Camp, Tarragona, Catalunya. Dipòsit de sediment de crescuda (31TCF4274) 25/10/2019.
- Pantà de Siurana, 470 m. Cornudella de Montsant, Priorat, Tarragona, Catalunya. Dipòsit de sediment de crescuda (31TCF2569), 25/10/2019.

Cecilioides (Cecilioides) veneta (Strobel, 1855)
[Figura 3J, 3K i 3L]

A l'igual que la precedent, Walter-Schultes (2012 pg. 108) indica, en el mapa de distribució, la seva presència per tot Catalunya sense donar cap referència concreta, donant preferència al nom de *Cecilioides jani* (De Betta & Martinati, 1855). Cadevall & Orozco (2016) només la donen com a present, en una zona d'Andalusia i a Ciudad Real. Seria doncs també la primera cita confirmada d'aquesta espècie a Catalunya.

- Cadolles fondes, Riu Montsant, 514 m. Ulldemolins, Priorat, Catalunya. Dipòsit de sediment de crescuda (31TCF1975), 27/10/2019.

Família PRISTILOMATIDAE Cockerell, 1891

Hawaiia minuscula (A. Binney, 1841)
[Figura 2F]

Espècie al·lòctona citada d'Altafulla, El Vendrell i Sant Carles de la Ràpita a la província de Tarragona (Quiñonero Salgado *et al.*, 2013). Ara, a la mateixa demarcació, s'hi han trobat exemplars en el mateix sediment on s'ha citat *Cecilioides raphidia*.

- Riera de l'Abeurada, 98 m, Reus, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF4274), 26/10/2019.

Família OXYCHILIDAE P. Hesse, 1927

Aegopinella nitidula (Draparnaud, 1805)
[Figura 1D i 4A]

Segons Cadevall & Orozco (2016), no consta cap cita a la demarcació de Tarragona. Se n'han localitzat dues poblacions estables a les Muntanyes de Prades.

- Avencs de la Febró, 996 m, La Febró, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF3370), 3/01/2017.
- Avencots del Motllat de la Pona, 981m, La Febró, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF3370), 29/01/2020.

Família VITRINIDAE Fitzinger, 1833

Oligolimax annularis (S. Studer, 1820)
[Figures 1E i 2G]

Se n'han localitzat exemplars a Els Ports i a la Serralada del Montsant. Aquestes són les primeres cites per a Tarragona.

- Cim del Marturi, 1343 m., Mola del Boix, Els Ports, Tortosa, Baix Ebre, Tarragona, Catalunya, (31TCF7317), 7/06/2017.
- Font de la Mare de Deu, 962 m, La Morera de Montsant, Priorat, Tarragona Catalunya, (31TCF2273), 4/12/2015.

Família GEOMITRIDAE Boettger, 1909

Xerotricha conspurcata (Draparnaud, 1801)
[Figura 1F]

Segons Cadevall & Orozco (2016), tampoc ha estat mai citada a Tarragona. S'han localitzat tres poblacions estables, entre vegetació baixa i sota pedres, en ambients antropitzats o ruderals de poca alçada.

- Camí del Montsant (inici), 558 m., Cornudella del Montsant, Priorat, Tarragona, Catalunya, (31TCF2470), 26/10/2018.
- Turó de Sta. Anna, 246 m, Castellvell del Camp, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF4060), 22/01/2020.
- Camp de futbol del Nàstic (voltants), Tarragona, Tarragonès, Catalunya, (31TCF5454), 13/06/2016.

Xerocrassa grata (Haas, 1924)
[Figures 4E i 4F]

Endemisme de Tarragona, es localitza en cotes baixes a les serralades del litoral de Tarragona, entre les comarques del Baix Camp i del Montsià.

- Partida Pedrera del Còvi, 292 m, Castellvell del Camp, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF3860), 6/09/2015.
- Barranc del Forat Negre, 272 m, Serra de Mestral, Hospitalet de l'Infant, Baix Camp, Tarragona, Catalunya, (31TCF2140), 29/06/2017.
- Serra de Godall, 260m, Godall, Montsià, Tarragona, Catalunya, (31TBF8612), 19/01/2018.

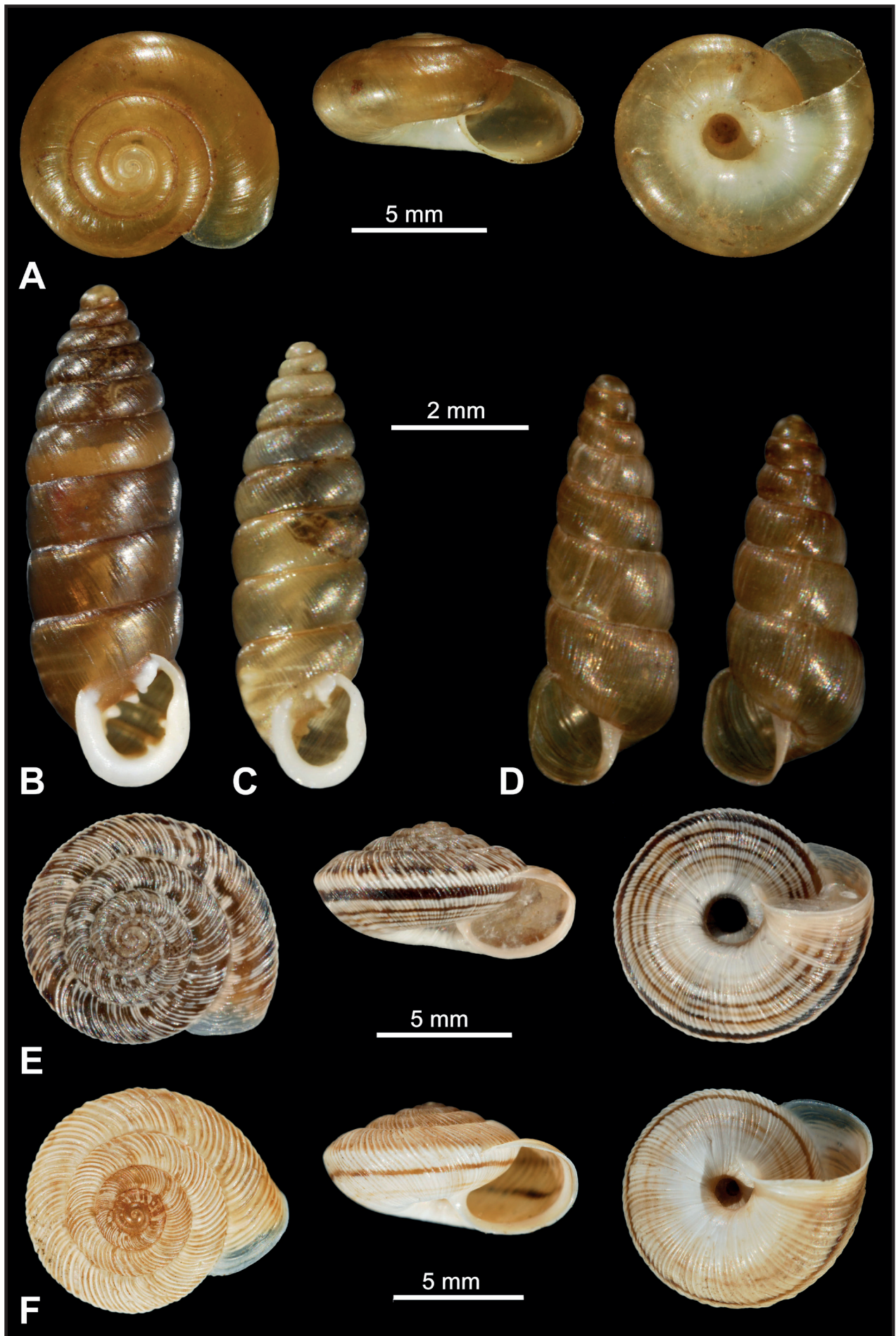

Figura 4. A: *Aegopinella nitidula* dels Avencs de la Febró; B: Exemplar de comparació de *Graniberia braunii braunii* d'Organyà (Alt Urgell); C: *Graniberia braunii marcusii* dels Ports; D: Dos exemplars de *Balea heydeni* dels Avencots; E: *Xerocrassa grata* de la Pedrera del Còvi (Exemplar dipositat al Museu de Ciències Naturals de Barcelona pel Projecte Barcoding. [Lot: MZB 2017-0993]); F: *Xerocrassa grata* de la Serra de Mestral.

Agraïments

A tots els meus companys del museu per animar-me a fer l'escrit i per ajudar-me a millorar-lo amb els seus consells i valoracions. Especialment a en Jordi Cadevall que m'ha ajudat en l'elaboració de les làmines; als revisors Albert Orozco i Sergio Quiñonero per la seva valoració estricta del manuscrit i finalment, també vull agrair l'ajuda d'en Josep Quintana pels seus consells a l'hora d'identificar els *Cecilioides*.

Bibliografia

- Alba, D.M., Tarruella, A., Prats, L., Guillén, G., & Corbella, J. (2011). Nova llista actualitzada dels mol·luscos continentals de Catalunya. *Spira* 4, 39-69.
- Alba, D.M., Prats, L., Tarruella, A., Corbella, J. & Guillén, G. (2012). La distribució de *Cochlostoma (Turritus) patulum fontqueri* (F. Haas, 1924) (Gastropoda: Cochlostomatidae) a Catalunya. *Spira* 4, 179-181.
- Bertrand, A. (2000). Les mollusques d'Andorre Atlas preliminaire de repartition. *Doc. Malacol.* 1, 17-39.
- Bourguignat J.R. 1856. *Aménités malacologiques*. Tome Premier. Chez J.B. Baillièrre, Libraire, Paris.
- Cadevall, J. & Orozco, A. (2016). *Caracoles y babosas de la península ibérica y Baleares*, Ediciones Omega, Barcelona.
- Capdevila, M. (2015). Presència de *Gittenbergia sororcula* (Benoit, 1859) (Gastropoda: Valloniidae) al Massís del Montsant (Catalunya). *Spira* 5, 197.
- Gittenberger, E., Preece, R.C. & Ripken, T.E.J. (2006). *Balea heydeni* von Maltzan, 1881 (Pulmonata: Clausiliidae): an overlooked but widely distributed European species. *J. Conchol.* 39, 145-150.
- Kerney, M.P. & Cameron, R.A.D. (1999). *Guide des Escargots et Limaces d'Europe*. Adap. A. Bertran. Delachaux et Niestlé, Laussane.
- Martínez-Ortí, A. (2006). *Balea heydeni* Von Maltzan, 1881 (Gastropoda, Clausiliidae) en España: características conchológicas y distribución. *Not. SEM* 45, 30-37.
- Quiñonero Salgado, S., López Soriano, J., Ruiz Jarillo, R., Torres Alba, S., López Alabau, A., Martínez-Ortí, A., Holyoak, D.T., Holyoak, G.A., & Costa Mendes, R.M. (2013). Primeras citas de *Hawaiiia minuscula* (Binney, 1840) (Gastropoda: Pristilomatidae) en la península Ibérica. *Spira*, 5, 99-101.
- Ruiz Cobo, J. & Quiñonero Salgado, S. (2016). Presencia de *Balea heydeni* (von Maltzan, 1881) (Gastropoda: Clausiliidae) en Cantabria. *Spira* 6, 91-93.
- Talaván Serna, J. & Talaván Gómez, J. (2012). Sobre la presencia de *Cochlostoma (Turritus) patulum fontqueri* (F. Haas, 1924) (Gastropoda: Cochlostomatidae) en Aragón. *Spira* 4, 171-172.
- Vilella, M. (1967). Notas malacológicas. IV. Nuevas citas de dispersión. *Misc. Zool.* 2, 17-21.